

INDEX SCHOLARVM

IN

VNIVERSITATE LITTERARIA FRIDERICIANA HALENSI
CVM VITEBERGENSI CONSOCIATA

PER AESTATEM

ANNI MDCCCLXXXV

A DIE XVI. M. APRILIS AD DIEM XV. M. AUGUSTI A. MDCCCLXXXV

PVBlice PRIVATIMQVE

HABENDARVM.

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS.

IN EST

HENRICI KEILII

DE PETRI DE CRESCENTII RURALIUM COMMODORUM LIBRIS COMMENTATIO.

HALAE

FORMIS HENDELIIS.

4011

VNIVERSITATIS FRIDERICIANAE
RECTOR
THEODORVS ACKERMANN
CVM SENATV

S. D.
CIVIBVS SVIS.

In numero eorum qui primi apud Italos veterum scriptorum libros legerunt eaque quae ab illis scripta invenerant in suum usum converterunt fuit Petrus de Crescentiis vel Crescentius, quem vulgo Itali dixerunt, civis Bononiensis, qui circa annum millesimum trecentimum ruralium commodorum libros duodecim scripsit. In quo opere cum non solum de omnibus partibus agri culturae, sed etiam de natura plantarum et animalium copiose disputaret, in primis veterum scriptorum de his rebus praeceptis usus est multaque ex eorum libris descripta in suum opus transtulit. Non fugit hoc eos qui latinorum scriptorum de re rustica libros ediderunt vel in iis emendandis operam collocaverunt. Et cum in Catonis maxime et Varronis libris, quorum codices quos nunc habemus fere omnes quinto decimo saeculo scripti sunt, excerptis Crescentii propter ipsam antiquitatem magnam auctoritatem ad corruptam codicum scripturam emendam tribuerent, haec una cum librorum manu scriptorum lectionibus ponere consueverunt. Nunc ratione codicum, quibus Catonis et Varronis libri memoriae proditi sunt, rectius, quam olim fieri poterat, cognita et fide veteris scripturae constituta facile apparere puto omnem illam auctoritatem, quae olim ab editoribus Crescentio tributa erat, aut nullam aut admodum exiguam esse. Sed quo certius ea de re iudicari possit, non inutile esse visum est hac scribendi occasione oblata de ipso Crescentio et de libro eius et de iis quae ex veteribus de re rustica scriptoribus recepit pauca disserere.

De vita autem Crescentii et de opere eius copiose disseruit Ioannes Fantuzzi, notizie degli scrittori Bolognesi v. III p. 224, qui in ea re studiis Gaetani Monti Bononiensis, qui tum novam editionem libri in italicum sermonem olim translati parabat, se adiutum esse scribit. Ipsam editionem Bononiae a. 1784 factam non vidi. Brevius de eodem disputaverunt Fabricius biblioth. med. et inf. lat. v. V p. 237, Tiraboschi, storia della letteratura italiana v. V p. 208, Orelli, Beiträge z. Geschichte der italien. Poesie v. I p. 35. Natus igitur est Petrus de Crescentiis auctore Bumaldo biblioth. Bonon. p. 35, quem reliqui secuti sunt, Bononiae a. 1230 nobili loco patre Zambonino de Crescentiis. Vario autem litterarum genere, philosophia, medicina, scientia rerum naturalium, iuris prudentia, eruditus patria urbe, quae tum studiis et certaminibus partium distrahebatur, relicta per triginta annos in

finitimarum regionum oppidis peregrinatus est et rectoribus civitatum operam suam praestitit, cum et iudicis munere fungeretur et administrationem rerum civilium adiuveret. Praeter publica negotia in scientia rerum rusticarum operam collocavit, cum et libros ea de re scriptos diligenter legeret et praecepta scriptorum exciperet atque componeret et labores rusticorum in diversis regionibus observaret. Septuagesimum fere annum agens domum rediit et omissis publicis negotiis, quibus olim occupatus erat, in agrum haud procul a Bononia situm se recepit, ubi opus olim inchoatum ad finem perduxit. Absolvit autem opus et duodecim libris distributum edidit inter annum 1304 et 1309. Adidit enim duas epistulas, alteram ad Karolum secundum regem Siciliae, quem anno 1309 mortuum esse scimus, datam, alteram ad Aimericum Placentinum, summum ordinis Praedicatorum praefectum, quam dignitatem ille anno 1304, sicut indicant Quetif et Echard script. ord. Praedic. v. I p. 494, adeptus est. Non multo post Crescentius videtur mortuus esse. Fantuzzius quidem ultra annum 1316 eum vitam produxisse allatis publicis actis Bononiensium probare studuit. Sed ut intellegatur, quid ipse de suis studiis praedicet et quo modo ea quae universo opere tractavit descripserit, duas epistulas quas dixi cum praefatione post illas in principio primi libri scripta in hunc locum transcribendas curavi. In quo duobus usus sum libris manu scriptis, quos mihi bibliotheca universitatis Lipsiensis praebuit, altero (*A*), qui est numero 1460, anno 1411 scripto (subscripta enim sunt haec, *explicit liber rusticalium commodorum sub anno domini millesimo quadringentesimo undecimo*, altero 1459 eiusdem fere aetatis (*B*), et editione principe a. 1471 facta (*C*), quae item ex Lipsiensi bibliotheca ad me missa erat. Exhibui autem in priore epistula et in praefatione lectionem codicis *A*, quem in his accuratius, quam reliquos duos libros, scriptum esse inveni, eamque, ubi opus erat, ex altero codice et ex edito exemplari correxi; in epistula ad Karolum regem, quae in illo omissa est, dedi lectionem principis editionis et codicis *B*.

Venerabili in Christo patri et domino spirituali, viro summe religionis ac sapientie, fratri Aymerico de Placencia, sanctissimi ordinis fratrum predicatorum generali magistro dignissimo, suus (dominus *C*) Petrus de Crescenciis civis Bononiensis se ipsum ad omnia semper mandata obsequiosa paratum. Cum presentem librum ruralium commodorum ad dei omnipotentis honorem et serenissimi regis Karoli delectacionem neque ac ceterorum utilitatem inchoassem ac mediassem (metediassem *A*), multis ac variis occupationibus impeditus diu perficere distuli. Verum a vestra nobili sanctitate ut complerem rogatus, quod pro dominico libenter recepi mandato, iudiciorum et civilium occupationum strepitu relicto, quibus non poteram animum, ut operi expediebat, quietum habere, ad ruris habitationem septuagenarius me transtuli et ne oculis inutilibus aliquo tempore impediatur atque inficiatur iustisque satisfaciam votis, celestis regis auxilio librum perficere curavi ac etiam ei quem primo scripseram addidi multa utilia, que postea vidi et per (per *om. A*) experientiam approbavi. Vestre igitur dominacioni eundem grandi affectu offero corrigendum per vestram prudentiam, que summa est, et vestrorum fratrum, humiliter supplicans ut ipsius elimetur rubigo et quod est utile non spernatur. Nam aperte cognosco quod nec per me nec per alium integre forsan possent omnia sciri, de quibus in toto libro tractatur, propter infinitam agendorum varietatem, que semper sub perpetuo motu celesti virtute consistit. Sed ab omnibus omnia preterita sciri possunt cum auxilio eius qui sine defectu preterita presencia et futura cognoscit. Non enim opus, quod de fide non tractat (de vita nostra tractat *A*), reprobari vel sperni debet paucis maculis, in quo plura videntur, sed (sicut *B* et *C*) nec eradicatur

rosarium quibusdam spinis, si multas redolentes exhibeat rosas, nec abscinditur arbor paucis vermiculosis pomis, in qua multa inveniantur iocunda.

Excellentissimo principi, domino Karolo secundo, dei gratia Hierusalem et Sicilie regi illustri, suus (servus *C*) Petrus de Crescenciis civis Bononiensis id quod est. Cum considerarem etatem et multiplices cogitationes excellentissime maiestatis vestre, deliberavi librum componere afferentem consolacionem et delectacionem animo vestro et perpetuam utilitatem subiectis vestris, quem vestre dominacioni transmitto humiliter supplicans et devote quod ipsum legere et examinare dignemini per vos et prudentes vestros et clericos et laicos, sicut visus lectus examinatus et approbatus est per sapientissimum virum fratrem Aymericum, magistrum ordinis fratrum predicatorum, et per prudentissimos fratres eius ac eciam per peritos in sciencia naturali universitatis scolarium civitatis Bononie. Et si liber dominacioni vestre placuerit, me vestrum humilem et fidelem servulum, ubicumque sum, habere dignemini paratum semper vestris et filiorum vestrorum in omnibus obedire bene placitis et mandatis.

Incipit liber primus (primus *om. A*, *add. B*) ruralium commodorum a Petro de Crescenciis cive Bononie compilatus ad honorem dei omnipotentis et serenissimi regis Karoli et ad utilitatem omnium gencium (Prologus primi libri *C*).

Cum ex virtute prudencie, que inter bonum et malum caute discernit, humanus informetur animus ad utilis et delectabilis (utilem et delectabilem *B*, *om. A*) cognicionem eorumque sequelam, et in terrenis rebus pacificus et tranquillus status valde utilis dulcis et delectabilis reperiatur, merito hic totis viribus querendus est et inventus tamquam thesaurus inestimabilis cum multa humiliacione (humilitate *BC*) et paciencia conservandus. Per eum namque (namque *om. A*) facile benigna dei dilectio provocatur, vita hominis tuta illesa servatur et rerum habundans copia utiliter procuratur. Hunc tamen impii viri non querunt, sed inventum superbia vel alio detestabili vicio cecati (vicio cecati *om. A*) lacerant. Quare licet eorum fortuna prospera sepe videatur ad tempus, perit tandem nec dimidiat dies suos. Viri autem pacifici et humiles, licet quandoque lesi fuerint, tamen vivunt et apud deum et homines gratiam invenientes tandem impiorum hereditabunt terram. Ego itaque Petrus de Crescenciis civis Bononiensis, qui tempus adulescentie in loyca, medicina et sciencia naturali totum consumpsi et demum nobili legum sciencie insudavi, pacifici status anxius post flendum scisma illius egregie urbis, que vero et sibi proprio (vero sibi et proprio *A*) nomine Bononia, id est bona (bonum *A*) per omnia, in omnibus mundi climatibus dicebatur, cognovi quod commutata unitate ac statu pacifico in dissensionem, odium et livorem non erat iustum ipsius perverse divisionis immisceri negociis, ideoque annis triginta diversas provincias cum earum rectoribus circuivi, subiectis libenter iusticiam tribuens, rectoribus fidele consilium, et civitates in suo iure ac statu pacifico pro posse conservans, multosque libros antiquorum et novorum prudentum perlegi et diversas ac varias operaciones colentium rura vidi. Demum civitate divina gracia quodammodo (gracia quodammodo *om. A*) reformata tedio late circucionis et lese libertatis affectus ad propria redii ac cernens quod omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nichil est agricultura melius, nichil uberius, nichil dulcius, nichil homine libero dignius, ut ait Tullius, et cognoscens quod in cultu ruris status facile invenitur tranquillus, excitatur ociositas et proximorum lesio evitatur, amplius quod cultus ruris exquisita doctrina, per quam facilius et habundancius utilitas percipitur et delectacio procuratur, quoniam si negligenter et sine certa industria singula consueto modo (more *BC*) colantur, viris bonis, qui de suarum possessionum redditibus sine cuiuscunque lesione iuste vivere

volunt, merito appetenda est, ad cultum ruris mentem animumque converti et impetrato (implorato *BC*) dei omnipotentis auxilio actus et commoda eius et cuiuslibet generis agrorum plantarum atque animalium doctrinam obscure ac imperfecte ab antiquis traditam et modernis satis incognitam de sola Christi liberalitate confusus dilucide tam secundum prudentum naturalis philosophiae sententias et rationes apertas quam ex approbatis experienciis (experienciis *A*) tradere in scriptis proposui. Liber iste ruralium commodorum dicitur, quia de commodis ruris tractat, qui XII continet libros. Primus quidem est de locis habitabilibus eligendis et de curiis et domibus et de hiis que habitacioni (habitacionum *A*) sunt necessaria faciendis, secundus de natura plantarum et rerum communium cultui (cultuque *A* cultuum *B*) cuiuslibet generis agrorum, tercius de campestribus agris colendis, quartus de vineis et vino, quintus de arboribus, sextus de ortis, septimus de pratis et nemoribus, octavus de viridariis et de rebus delectabilibus et arboribus et herbis et fructu ipsarum artificiose agendis, nonus de omnibus animalibus que nutriuntur in villis, decimus de diversis ingeniis capiendi animalia fera, undecimus de regulis operationum ruris. In duodecimo compendiosa fit mme-comoracio de hiis omnibus que singulis mensibus in rure sunt agenda.

Magnam olim libri famam fuisse apparet ex numero codicum et editionum satis magno. Manu scriptos codices complures indicavit Fantuzzius l. c., quattuor inveniri in bibliotheca universitatis Lipsiensis me certiore fecit Foerstemannus, humanissimus bibliothecae praefectus, qui duos, quos supra commemoravi, liberaliter ad me misit, reliquos duos sub finem quinti decimi saeculi scriptos esse mihi indicavit. Editus autem videtur liber Crescentii primum Augustae Vindelicorum a. 1471 hac addita subscriptione, '*Petri de crescenciis bononiensis ruralium commodorum libri duodecim finiunt feliciter per iohannem Schüssler ciuem augustensem impressi circiter XIII. Kalendas marcias. Anno vero a partu virginis salutifero Millesimo quadringentesimo et septuagesimo primo*;' deinde non addito anno editionis Lovanii, quamquam fuerunt qui hanc editionem ante illam quam supra posui factam esse vellent. Proximis etiam annis post plures factae sunt editiones, sexto decimo vero saeculo plurimae. Maiorem etiam famam apud Italos nacta est italica librorum Crescentii versio, quae circa annum millesimum trecentimum quinquagesimum facta esse creditur.

Ex veteribus de re rustica scriptoribus, a quorum doctrina Crescentius omnem rerum rusticarum scientiam repetivit, auctores adhibuit in primis Varronem et Palladium, rarius Catonem. Et Palladium quidem per omnes operis partes saepissime appellavit et plurima eius praecepta diversis locis disposita recepit. Ab eodem petita sunt quae Columellae et Gargilio Martiali tribuit. Nam ne Columellae quidem libros ipse legit. Varronem autem ipsum quoque plurimis locis adhibuit. Nam et in priore operis parte de cultura agrorum et arborum disputans multa ex primo Varronis libro adposito auctoris nomine recepit et in nono libro, qui est de animalibus quae in agris aluntur similiter ex secundo et tertio libro Varronis. In hoc vero etiam non nominato auctore quasdam partes ita ab illo recepit, ut modo eadem verba repeteret, modo illius narrationem in brevior formam redigeret vel pauca ipse adderet. Ex Catonis libro quaedam, quae ex variis libri partibus petita sunt, adscripto nomine auctoris in priore parte operis exhibuit. Ex Vergilii quoque georgicis nonnullos versus adscripsit. Plinium in describenda natura herbarum et arborum et in referendis morborum remediis saepe appellavit. Praeterea habebat geponica graeca a Burgundio Pisano in latinum sermonem translata, de qua translatione Melius vit. Ambros.

Travers. p. CCXVIII dixit. Item ea quae de aliis scriptoribus graecis, Aristotele, Dioscoride, Hippocrate, Galeno, rettulit partim ex ipsorum libris in latinum sermonem translatis petivit, partim nomina et praecepta eorum ex latinis scriptoribus, quibus usus est, cognoverat. Denique inferioris aetatis scriptores adhibuit, in primis Avicennam et Albertum, quos saepe nominavit eorumque praecepta iis quae ex veteribus scriptoribus descripserat interposuit. Hos igitur auctores ita per totum librum secutus est, ut plerumque ea quae apud illos scripta invenerat colligeret et novo ordine distributa componeret, quaedam vero etiam, quae ipse in variis Italiae regionibus peregrinatus viderat, illorum praeceptis adderet.

Ad veteres scriptores emendandos excerpta Crescentii primum, quod sciam, adhibita sunt ab Ioanne Baptista Morgagni in epistula ad Iulium Pontederam data a. 1723, quam Gesnerus editioni scriptorum rei rusticae adiecit p. 1026 sqq., deinde a Pontedera in enarrationibus antiquitatum latinarum graecarumque Patavii a. 1740 editis et a Gesnero. Plurimum vero omnium qui in his scriptoribus operam collocaverunt Crescentii excerptis tribuit Schneiderus, qui non solum in commentariis in Catonem et Varronem et in adnotationibus in Palladium eius lectiones adnotavit, sed etiam ex quattuor Crescentii editionibus omnem lectionis discrepantiam, quae ad Catonem et Varronem pertineret, separatim posuit script. rei rust. v. III p. 265 sqq. Sed cum in editis Crescentii exemplaribus multa ab editoribus mutata essent, quibus mutationibus etiam ea quae ex antiquorum scriptorum libris descripta erant corrupta sunt, Schneiderum quidem illud non fugerat; verum tamen fidem lectionis parum perspexit et pro genuina ipsius Crescentii scriptura saepe falsam et ab editoribus substitutam amplexus est, neque quattuor editionum discrepantia postea ab illo exhibita illud damnum reparare potuit. Rectius nuper Franciscus Zahlfeldt quaest. crit. in Varr. rer. rust. libr. (Berolini 1881), cum Crescentii lectiones ad Varronis locos emendandos adhiberet, unam antiquissimam illius editionem omissis recentioribus editionibus contulit. Quamquam ne hoc quidem sufficere ad rem perficiendam apparet. Nam ut ad recensenda et emendanda veterum scriptorum verba recte adhiberi possent Crescentii lectiones, primum hae ipsae collatis inter se manu scriptis codicibus rectius, quam nunc in editis exemplaribus feruntur, constituendae erant. Vereor tamen, siquis hunc laborem in se suscepit, ne non multum utilitatis ex eo redundaturum sit. Habebat enim Crescentius codicem Catonis et Varronis cum iis libris quibus nunc utimur plane consentientem et ab eadem stirpe ductum. In describendis autem iis quae ex eo recepit non ea fide usus est, ut verba scriptorum accurate repeteret, sed vario modo plurima mutavit. Et siqua sunt quae rectius apud eum quam in Varronis vel Catonis libris leguntur, ea omnia ita comparata sunt, ut facili coniectura ab illo inveniri potuerint. Gravioribus vero vitiis scripturae nusquam remedium praebet, sed aut omisit verba, quae ipse quoque pariter corrupta legebat, atque nunc habentur, aut ita immutavit, ut suo arbitrio eum usum, non meliorem codicis quem habebat scripturam secutum esse appareat. Ex quo intellegitur non solum cautione opus esse in adhibendis Crescentii lectionibus, sicut monuit Zahlfeldtius l. c., verum etiam vix quidquam, quod quidem gravioris momenti sit, ab iis peti posse.

Sed ut intellegatur, quibus rationibus Crescentius in iis quae ex veterum auctorum libris descripsit et excerpserit usus sit, exempli causa ponam haec quae ex Varronis libro primo de villa c. 11 sqq. in primum sui operis librum et ex secundo libro Varronis c. 2 de ovibus in nonum librum transtulit, quibus in priore loco pauca ex Catonis libro petita iecit, ubi in altero quaedam ex Palladii libro octavo descripta addidit. Dedit autem verba ex

duobus codicibus Lipsiensibus et ex principe editione, quantum quidem fieri poterat, emendata. Nam vera et incorrupta scriptoris manus ne ex his quidem libris satis certo restitui poterat. Lectiones trium librorum in subiecta adnotatione ita exhibui, ut ex codice *A* et ex principe editione omnis scripturae discrepantia adnotaretur, ex altero codice, qui mendose scriptus est, multa, in quibus manifesta scribentis neglegentia deprehenditur, omitterentur. Adscripsi autem hanc lectionis varietatem, ut hoc exemplo probaretur incertae fidei esse, quaecumque ab editoribus veterum de re rustica scriptorum vel ex principe editione Crescentii vel ex exemplis postea impressis, in quibus plura etiam quam in illa mutata erant, repetita et ad emendationem verborum adhibita sunt.

Varr. I 11, 2

Cresc. l. I. c. 5. De situ ville, id est domus, tam ratione habitatorum quam fructuum scribit egregie Varro, villam edificandam potissimum ut intra septa ville habeat aquam; si non, quam proxime, quae ibi sit nata vel perhennis influat. Si omnino aqua non est viva, cisterne faciende sub tectis et lacus sub divo, ex altero loco ut homines, 5 ex altero ut pecus uti possit. Dandam operam ut potissimum sub radicibus montis silvestris villam ponat, ubi pastiones sunt laxae, ac ubi venti saluberrimi flabunt. Quae posita est ad exortos equinoctiales, aptissima, quod estate habet umbram, yeme solem. Si cogaris prope flumen edificare, curandum ne adversus eum ponas. Yeme enim fiet vehementer frigida et estate non salubris. Advertendum etiam, si qua erunt loca 10 palustria, et propter easdem causas, et quia cum arescunt crescunt animalia quedam minuta, quae non possunt oculi consequi, et per aera intus in corpus per os et nares perveniunt ac efficiunt difficiles morbos. Item Scrofa vitandum inquit ne in eam partem spectet villa, ex qua ventus gravior afflare solet, ne in convalli cava, sed potius in sublimi loco edifies, eo quod, cum perflatur, si quid est ibi, quod adversarium inferatur, facilius 15 discutitur. Preterea locus qui a sole tota die illustratur salubrior est, quia et bestiole, si quae prope nascuntur et inferuntur, aut efflantur aut aritudine cito pereunt. Nimbi repentini ac torrentes fluvii periculosi illis, qui in humilibus ac cavis locis edificia habent, ob hoc et propter predonum manus superiora loca tutiora. In villa facienda stabula bubilia quae yeme possint esse calidiora, item cellas in loco plano, ubi vasa vinaria et olearia esse possint, 20 item ubi stent fructus aridi, ut grana et fenum in tabulatis. Item ubi versetur familia

2 egregie *C* egregius *A* ut ante intra om. *C*, add. *AB* 3 nata *AB* nota *C*
 si omnino aqua non est viva *B* si omnino non est aqua viva *A* si vero aqua non est viva *C*
 4 faciende sunt sub *A* 5 uti possit *AB* uti possint *C* ut potissimum *BC* potissimum ut *A*
 radicibus *A* radice *BC* ubi pastiones sunt (sunt om., sed alia manu add. sint *B*) laxae *BC* ubi
 pascue omnes sunt large al. laxae *A* 6 ac ubi venti *A* aut ubi venti *C* aut ut venti *B* saluberrimi
BC saluberrime *A* 7 habet *BC* habeat *A* 8 curandum est ne *C* adversus eum *BC* ad-
 versus ipsum *A* 9 et ante estate om. *A*, add. *BC* advertendum etiam si qua *A* advertendum
 autem si aqua (corr. qua) *B* animadvertendum est si aqua *C* 10 et quia cum arescant crescunt *C* quia
 arescunt et crescunt *B* quia cum ibi crescunt *A* minuta *BC* unica *A* 11 non possunt oculi con-
 sequi *C* non possunt consequi *B* non possunt oculis percipi *A* aera *BC* aerem *A* perveniunt *C* perveniant
A proveniunt *B* 12 vitandum est *C* 13 spectet *BC* spectat *A* solet om. *A*, add. *BC* con-
 valle *C* 14 si (sic *B*) quod est ibi adversarium *BC* 15 preterea] propterea *C* quia et bestiole *C* et
 quia bestiole *A* quod si et bestiole *B* 16 efflantur] afflantur *C* aritudine cito *BC* cito aritudine *A*
 17 torrentis fluvii periculo si illis *C* 18 facienda stabula bubula *BC* facienda sunt stabula bubulia *A*
 18 yeme possint *B* yeme possunt *A* in hyeme possint *C* 19 esse possint *BC* esse possunt *A*
 20 granum *C*

providendum, ut fessi opere aut frigore aut calore commode possint se quiete recipere. Villici prope ianuam cellam esse oportet eumque scire, quis introeat aut exeat noctu quidve ferat, presertim si hostiarius est nemo. Catho scribit villam urbanam pro copia edificato. In bono predio si bene edificaveris, libencius et sepius venies, fundus melior erit et fructus plus capies. Si te vicinitas libenter videbit, facilius tua vendes, operas facilius locabis, operarios facilius conduces. 5

Cat. 4

Cresc. l. IX, c. 59 (67) Oves bone cognoscuntur ab etate, si neque vetule sunt neque mere agne. Nam altere nondum, altere iam non possunt dare fructum. Sed ea melior etas est, quam sequitur spes, quam ea quam mors. Item cognoscuntur a forma. Nam ovem oportet esse corpore amplo, que lana multa sit et molli, villis altis et densis toto corpore, maxime circa cervicem et collum. Ventrem quoque ut habeat pilosum. Esse oportet cruribus humilibus, caudis prolixis in Italia, sed in Syria brevibus. Item cognoscuntur ex progenie, si agnos solent procreare formosos. 10

Varr. II 2, 2

ib. 60 (68). De pastione primum providendum est ut per totum annum recte pascantur intus et foris. In stabulo idoneo sint non ventoso, quod magis ad orientem quam ad meridiem spectet. Ubi stent solum oportet esse virgultis aut paleis aut aliis straminibus stratum atque proclivum, ut mundari ac purum fieri ab humiditate urine facile possit. Non enim solum ea uligo lanas corrumpit ovium, sed etiam ungulas, ac scabras fieri cogit. Cum aliquot dies steterint, subicere oportet alia virgulta vel paleas, quo melius requiescant purioresque sint. Libencius enim ita pascuntur. Faciendum quoque infirmis et hiis que agnos parvos habent septa secreta ab aliis, quo eas secludere possis. Haec autem magis in villaticis gregibus sunt servanda. Nam in hiis que pascuntur in saltibus custodes secum portant grates aut recia, quibus cohortes in solitudine faciant, ceteraque utensilia. Longe enim et late ac varie in diversis locis pasci solent. — Cum messes sunt facte, teneantur in stipulis, quod est utile duabus ex causis. Nam et caduca spica saturantur, et obtritris stramentis et stercoracione faciunt in annum sequentem segetes meliores. 20

Varr. II 2, 7

Varr. II 2, 12

ib. c. 61 (69). Quamdiu admissura fit, eadem aqua uti oportet, quia commutatio aque et lanam facit variam et corrumpit uterum, ut ait Varro. Cum omnes conceperint, arietes secernendi sunt, quod, cum sunt molesti, obsunt. Nec oportet pati minores quam

Varr. II 2, 14

1 commode possent se quiete recipere *A* possint commodissime se in quietem recipere *C* possint commodissime se recipere *B* 2 quis introeat *A* quid introeat *BC* 3 edificato *BC* edificari *A* 4 si bene *BC* si enim bene *A* et fructu plus capies *C* et fructum plus capies *B* et plus capies fructus *A* 5 vicinitas *C* civitas *corr. al. m.* vicinitas *B* vicinus aut vicinitas *A* facilius tua vendes *B* faciliter tua vendes *A, om. C* operas *AB* opera *C* 8 nam altere nondum altere iam non possunt *A* nam altere nondum altere sunt possunt, *sed sunt deletum B* nam alere nondum iam non possunt *C* ea *priore loco om. A, add. BC* 9 cognoscitur *C* ex forma *B* 10 oportet esse *AB* esse oportet *C* vilis] pilis *B* 11 ventrem quoque] ventremque *B* habeat *BC* habeant *A* 13 procurare *C* formosos *B* formosas *AC* 14 de pastione vel pastinacione primum providendum est *A* de pastione post providendum est *B* de pastione primum videndum est *C* recte *C* itē *ut videtur AB* 16 aut paleis aut aliis straminibus stratum *BC* aut paliis vel aliis stratum *A* 17 proclivum *A* declivum *BC* 18 ea uligo *AC* ego eo uligo *B* ungulas] virgulas *C* scabras] scabiles *B* 19 virgulta] virgula *C* requiescunt *C* 20 et hiis que *B* in hiis que *A* et his qui *C* 21 secreta septa *C* secludere possis *B* secludere possunt *A* recludere possis *C* 22 vallaticis *A* villiaticis *B* violaticis *C* 23 portant *C* portent *A, om. B* grates *A* crates *C* trabes *B* cohortes *C* 24 ac varie *A* et varie *BC* cum messes *BC* cum autem. messes *A* 25 stercoracionem *C* 28 facit *om. C, add. AB* ut *om. A, add. BC* omnes] ores *C* 29 secernende *C* quod cum sunt *A* quia cum sunt *C om. B*

- binas saliri, quia neque natum ex hiis idoneum est, nec non ipse fiunt deteriores. Ovis
 pregnans est centum quinquaginta diebus. Itaque fieri debet admissura tali tempore, quo
 partus nascatur circa finem autumnii, cum aer est modice temperatus et primitus oritur herba
 Pall. VIII 4 ymbribus prioribus evocata. Eligendi sunt arietes candidissimi in regionibus illis, in quibus
 5 sunt oves albe. Item mollibus lanis, in quibus non solum corporis splendor considerandus
 est, sed etiam lingua, quae si maculis fuscatur, varietatem reddit in sobole, et si nigra est,
 nigros creat. De albo quandoque nascitur coloris alterius, de fuscis numquam potest albus
 creari, ut ait Columella. Eligemus autem arietem altum procerum ventre promisso et lanis
 Varr. II 2, 4 candidis tecto, cauda longissima et lata, tortis cornibus pronis ad rostrum, lana opertis
 10 auribus, amplo pectore scapulis et clunibus latis, velleris depressi, fronte lata, magnis
 testibus, etatis prime, qui tamen usque ad octo annos utiliter potest inire. Femina debet
 bima submitti, quae usque ad quinquennium feture necessaria est, anno septimo deficit. Item
 ex progenie animadvertitur aries, si agnos procreat formosos. Centum ovibus aries unus
 sufficere fertur, et quotcumque sunt centenaria, tot arietes sufficere ait Varro.
- Varr. II 2, 15 15 ib. 74 (66). Varro autem ait, cum parere incipiunt oves, pastores eas iniciunt in ea
 stabula, quae ad eam rem habent seclusa, ibique agnos recenter natos ad ignem proponunt et
 per biduum aut triduum retinent, dum cognoscant matrem et pabulo se saturent. Deinde
 cum matres ad pastum cum grege prodeunt, retinent agnos, qui, cum reducte ad vesperum
 fuerint, aluntur lacte et rursus discernuntur ne noctu a matribus conculcentur. Hoc idem
 20 faciunt mane, antequam matres ad pabulum exeant, ut agni fiant satulli lacte. Circiter
 decem dies cum preterierint, palos affigunt et ad eos alligant libro, id est cortice, aut qua
 alia re levi distantes, ne tota die cursantes inter se teneri delibent, id est destruant, aliquid
 membrorum. Si ad matris mammam non accedet, admoveere oportet et labra agni ungere
 butiro aut adipe suilla et olfacere labra lacte. Diebus post paucis abicere hiis viciam mo-
 25 litam aut herbam teneram, antequam exeant pastum et cum revertuntur, et sic nutriantur,
 quoad facti sunt quadrimestres. Interea matres eorum hiis temporibus non mulgant. Cum

1 saliri quā neque natum A saliriq; neque natum C saliri qm̄ natum B 2 fieri debet ad-
 missura A fieri admissura debet B admissura fieri debet C quo A quod BC 3 aer est BC
 aerem A 5 non solum om. A, add. BC 6 sed etiam BC sed in A si maculis fuscabitur B
 si in masculis fuscabitur A si maculis fustatur C et nigra est C 7 qnq; nascitur A qm̄ nascitur
 B quoque nascetur C fustis C albus AB alius C 8 ut] aut A altum procerum BC
 album procerum altum A 9 longissima et lata (et lata om. B) tortis (curtis C) cornibus pronis ad
 rostrum lana opertis (apertis C) auribus amplo (amplum B) pectore scapulis et clunibus latis velleris de-
 pressi fronte lata magnis testibus (testiculis B) BC longissima et lata velleris depressi fronte lata cortis
 cornibus pronis ad restrum al. rostrum lana opertis auribus amplis scapulis et clunibus latis magnis testi-
 bus A 11 quae tamen C 12 feture] future A fetura C vendere B est om. A add. BC
 13 animadvertitur A animadvertatur BC aries unus A unus aries BC 15 Varro autem ait BC
 Varro autem dicit A eas iniciunt B eos iniiciunt C eas mittunt A 16 proponunt AC ponunt B
 17 aut triduum BC ac triduum A cognoscant A agnoscant B cognoscunt C saturent AB
 saturant C 18 cum grege prodeunt A cum grege prod'ent C prodierint cum grege B reducte A
 deducti B creati C 19 alentur B rursus discernuntur (vel destruantur) ne noctu A rursum di-
 scernuntur ne nocte B rursus decernuntur noctu C hoc BC et hoc A 20 antequam in pabulum
 B satulli C sattulli A statim B 21 libro cortice aut aliqua alia re leui A libro i. torace aut
 aliqua re alia leui B libro et cortice aut qua alia re leni C 22 tota AB toto C delibent BC
 deliberant A destruant AB destinant C 23 accedet A accedit B accedent C 24 abicere eis
 viciam molitam B obicere his viciam molitam C hiis abicere oportet vicia mollita A 25 reuerterint B
 nutriantur quoad facti sunt A nutriantur ad facti sunt B nutriantur quoad facti sunt C 26 hiis
 non mulgant A hiis temporibus non iungant B his qui temporibus non mulgant C

depulsi sunt agni a matribus, diligencia est adhibenda, ne desiderio senescant. Itaque deliniendum, id est blandiendum, in nutritu pabuli bonitate et a frigore et estu ne quid laboret curandum. Cum oblivione iam lactis non desiderat matrem, tum denique compellendum in gregem ovium.

Quem ad modum haec quae adscripsi olim a viris doctis ad verba Varronis, quae Crescentius exscripserat, recensenda et emendanda adhibita sint, per singulos locos non persequar. Nam ex Schneideri commentariis cum iis quae supra scripsi collatis iam facile apparere puto ea quae vel ipse Schneiderus Crescentii lectionibus usus disputavit vel ex Pontederae disputationibus attulit nullam ab his lectionibus habere auctoritatem. Pauca sunt et admodum levia, quae rectius apud illum quam in libris manu scriptis Varronis leguntur, coniectura, ut puto, restituta, non ex codice quo utebatur recepta. Quo illud quoque refero, quod in his Varronis verbis II 2, 2 *has primum oportet bonas emere, quae ita ab aetate, si neque vetulae sunt neque merae agnae, quod alterae iam nondum, alterae iam non possunt dare fructum* priore loco iam omisit. Addam pauca eiusdem generis exempla, in quibus cum Varronis verbis composui ea quae apud Crescentium leguntur, in quibus scriptura codicum quibus nunc utimur vario modo ab illo mutata est. Ipsa Crescentii verba, quae parum accurate in Schneideri commentariis expressa erant, ex libris quos supra dixi emendavi.

Varr. I 41, 3. *Itaque vitem triduo antequam inserant desecant, ut qui in ea nimius est umor defluat, antequam inseratur; aut in quam inserunt, in ea paulo infra, quam insitum est, incidunt, [in] qua umor adventicius effluere possit.* Cresc. IV, 11. Varro autem scribit vitem inserendam secari debere triduo antequam inseratur, ut qui in ea nimius est humor defluat, antequam inseratur, aut paulo infra insitam incidatur, ut inde humor adventicius effluere possit. In uno interpolato codice Mediceo Laur. 30,10, quocum saepius consentientem inveni Crescentium, legitur *ut qui ea — defluat*, in reliquis *ut quod ea — diffluat*.

Varr. I 55, 5. *Haec, de qua fit oleum, congeri solet acervatim dies singulos in tabulata, ut ibi mediocriter fracescat ac primus quisque acervos demittatur per serias ad vasa olearia ac trapetas, quae res molae oleariae ex duro et aspero lapide.* Cresc. V, 21. Varro scribit, quod olea, de qua fit oleum, debet congeri acervatim per dies singulos in tabulato, ut ibi mediocriter fracescat, ac primus quisque acervus dimittitur in sex vicibus (in sex partibus seu vicibus C) ad vasa olearia ac trapetas et submittitur mole olearie, quae est ex duro et aspero lapide. Ex Aldina editione receptum est quod vulgo legitur *per dies singulos*, pro quo in *dies singulos* scribendum conieci. Deinde quod Crescentius dedit, *sex vicibus*, profectum est ex corrupta codicum scriptura *per sena*, quam correxit Merula.

Varr. II 4, 17. *Parere nunc oportere porcos, quot mammas habeat.* Cresc. IX, 69 (77). Varro ait quod tot porcos parere potest, quot mammas habet. Scripturam codicum, quam exhibui, sic, ut apud Crescentium legimus, correctam praebet codex Mediceus et ex eo Aldina editio.

ib. 4, 20. *Subulcus debet consuefacere, omnia ut faciant ad bucinam. Primo cum incluserunt, cum bucinatum est, aperiunt, ut exire possint in eum locum, ubi hor-*

deum fustum in longitudine. Sic enim minus disperit, quam si in acervo positum, et plures facilius accedunt. Ideo ad duodecim convenire dicuntur, ut silvestri loco dispersi ne dispereant. Cresc. ib. subulcus assuefacere debet ut omnia faciant ad bucinam. Primo cum incluserunt, cum bucinatum est, aperiunt, ut exire possint in eum locum, ubi ordeum fustum sit in longitudine. Sic enim minus disperit, quam in acervos positum, et plures facilius accedunt. Ideo (idcirco B ideoque C) ad bucinam convenire dicuntur, ne silvestri loco dispersi pereant. Apud Varronem manu scripti libri habent quamvis in acervos positum, ubi quam si coniecit Politianus, quam si id in acervos positum est edidit Aldus. Deinde ad bucinam convenire, sicut Crescentius scripsit, coniecit Ursinus.

Varr. II 7, 1. *Horum equorum et equarum greges qui habere voluerunt, ut habent aliqui in Peloponneso et in Apulia, primum spectare oportet aetatem quam praecipiant. Videmus ne sint minores trimae, maiores decem annorum. Aetas cognoscitur et equorum et fere omnium qui ungulas indivisas habent et etiam cornutarum, quod equus triginta mensibus primum dentes medios dicitur amittere. — Hoc maiores qui sunt, intellegi negant posse, praeterquam cum dentes sint facti brocchi et supercilia cana et sub eis lacunae, ex observatu dicunt eum equom habere annos sedecim. Cresc. IX, 1. Greges equorum et equarum qui habere voluerit, primum, ut ait Varro, spectare oportet etatem. Videat ne sint minores trium, maiores decem annorum. Etas cognoscitur equorum et fere omnium animalium (animalium om. BC) que ungulas indivisas habent et etiam cornuta sunt, ut idem ait et similiter Palladius, quod equus in triginta mensibus primum dentes medios dicitur amittere. — Cum autem maiores sunt, cuius etatis sint, intelligi negant posse, praeterquam cum dentes sunt facti (sint facti C, facti sunt B) brochi, id est plicati, et supercilia cana et sub eis lacus id est concavitas. Quod cum apparuerit, dicitur habere annos sedecim. Primum cum Mediceo codice consentiens Crescentius scripsit voluerit pro eo quod in reliquis codicibus est, voluerunt. Deinde pro videmus scripsit videat, ubi in Mediceo libro legitur videndum. Tum in codicibus scripta sunt haec, aetas cognoscitur et equorum fere omnium, quae transposita et particula Crescentius correxit; equorum aetas et fere omnium cognoscitur habet Mediceus codex. Denique ubi scripsi sub eis lacunae ex observatu, codices praebent sub ea lacuni (lacum Med.) sex observatu.*

I. Scholae Theologorum.

a. Professorum ordinariorum.

IUSTUS IACOBI, D.

- I. Publice *Gnosticorum systemata* exponet d. Sat. h. XII-I.
- II. Privatim 1) *historiae ecclesiae partem primam* usque ad Gregorii I. tempora enarrabit sexies per hebd. h. XI-XII. 2) *theologiam symbolicam (polemicam)* docebit quinquies p. hebd. h. XII-I.
- III. Privatissime et gratis in seminario regio theologico *exercitationes historicas* moderari perget.

CONSTANTINUS SCHLOTTMANN, D.

- I. Publice ex instituto Lenziano *theologiam philosophicam* docebit ter p. hebd. d. Lun. Merc. Iov. h. mat. VII-VIII.
- II. Privatim 1) *historiam populi Israëlitici* enarrabit bis p. hebd. d. Mart et Ven. h. mat. VII-VIII. 2) *Psalms* interpretabitur quinquies p. hebd. h. IX-X.
- III. In seminario regio theologico *exercitationes exegeticas V. Test.* moderabitur. Praeterea iterum eiusdem sodalibus, qui ad *epigraphicam semiticam* incumbere cupiunt, inscriptiones interpretandas proponet.

IULIUS KOESTLIN, D.

- I. Publice *primam Iohannis epistolam* interpretabitur d. Sat. h. X-XI.
- II. Privatim 1) *Iohannis evangelium* interpretabitur quinquies per hebd. h. X-XI. 2) *dogmatices partem priorem* quae christianam apologeticam et religionis philosophiam continet quinquies p. hebd. h. VIII-IX tradet.
- III. In seminario regio theologico *exercitationes systematicas* moderari perget.

WILIBALDUS BEYSCHLAG, D., Decanus.

- I. Publice *epistolam Pauli ad Corinthios alteram* interpretabitur d. Merc. h. X-XI.
- II. Privatim 1) *priorem Pauli ad Corinthios epistolam* interpretabitur quaternis p. hebd. scholis h. X-XI. 2) *vitam Dom. n. Iesu Christi* exponet quater p. hebd. h. XII-I.
- III. In seminario regio theologico *exercitationes exegeticas N. Test. et homileticas* moderabitur.

EDUARDUS RIEHM, D.

- I. Publice *geographiam Palaestinae* docebit d. Merc. h. III-IV.
- II. Privatim 1) *archaeologiam Hebraicam* tradet quater p. hebd. h. III-IV. 2) *librum Iobi* explicabit quinquies p. hebd. h. IV-V.
- III. Privatissime et gratis *societatis Veteris Testamenti studia colentis* exercitationes moderari perget d. Iov. h. VI vesp.

HERMANNUS HERING, D.

- I. Publice *hymnorum christianorum historiam* enarrabit d. Sat. h. VII-VIII.
- II. Privatim 1) *theologiae practicae partem priorem* tradet quinquies p. hebd. h. VII-VIII. 2) *paedagogicam* docebit d. Merc. et Iov. h. IV-V.
- III. In seminario regio theologico *exercitationes catecheticas et proseminarium homileticum* moderabitur.

MARTINUS KAEHLER, D.

- I. Publice *de auctoritate scripturae sacrae* disseret d. Sat. h. IX-X.
- II. Privatim 1) *theologiam ethicam* docebit sexies p. hebd. h. VIII-IX. 2) *epistolam ad Ebraeos* scriptam interpretabitur quaternis quinisve p. hebd. scholis h. IX-X.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes societatis exegeticae Novi Testamenti* moderabitur d. Ven. h. VI.

b. Professorum extraordinariorum.

CAROLUS MUELLER, D.

- I. Publice *de motibus ecclesiam seculo XV pervagantibus* disseret d. Sat. h. XII-I.
- II. Privatim *historiae ecclesiasticae partem secundam* tradet quinquies vel sexies p. hebd. h. XI-XII.

HERMANNUS FRANKE, Lic.

- I. Publice *historiam canonis N. Testamenti* exponet d. Sat. h. VII-VIII.
- II. Privatim *introductionem historicam criticam in libros Novi Testamenti* tradet quinquies p. hebd. h. VII-VIII.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes exegeticas Novi Testamenti* moderabitur h. def.

II. Scholae Iurisconsultorum.

a. Professorum ordinariorum.

HERMANNUS FITTING, Dr.

- I. Publice *praecepta iuris Romani de ordine iudiciorum privatorum* tradet d. Sat. h. X-XI.
- II. Privatim 1) *institutiones iuris Romani* docebit quotidie h. IX-X. 2) *processum civilem imperii Germanici* tractabit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII-IX. 3) *doctrinam de concursu creditorum* secundum ius imperii Germanici exponet d. Merc. Sat. h. VIII-IX.

ERNESTUS MEIER, Dr., Decanus.

- I. Publice *de constitutione imperii Germanici* disseret d. Sat. h. IX-X.
- II. Privatim tractabit 1) *ius publicum cum Germanicum tum Borussicum* d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. IX-X. 2) *ius gentium* d. Merc. et Sat. h. X-XI.

ALFREDUS BORETIUS, Dr.

- I. Publice *ius cambiale* docebit d. Merc. h. XI-XII.
- II. Privatim 1) *ius commerciorum Germanicum* docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI-XII. 2) *imperii et iuris Germanici historiam* enarrabit d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. XII-I.

GUSTAVUS LASTIG, Dr.

- I. Privatissime et gratis in seminario iuridico *exercitationes iuris civilis Borussici* moderabitur d. Iov. h. IV-VI.
- II. Privatim 1) *ius Germanicum privatum* docebit d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. X-XI. 2) *encyclopaediam iuris* tradet d. Lun. et Merc. h. VIII-IX.

AEMILIUS BRUNNENMEISTER, Dr.

- I. Publice in seminario iuridico *exercitationes iuris criminalis* moderabitur d. Sat. h. XI-I.
- II. Privatim *processum criminalem* tractabit d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. XII-I.

FRIDERICUS SCHOLLMEYER, Dr.

- I. Publice *ius familiarum Borussicum* exponet d. Merc. h. VIII-IX.
- II. Privatim 1) *ius Borussicum privatum* docebit quotidie praeter d. Lun. h. VII-VIII. 2) *historiam iuris Romani* enarrabit d. Mart. Iov. Ven. Sat. h. VIII-IX. 3) *exercitationes iuris Romani practicas* instituet d. Mart. et Ven. h. IV-V.

RUDOLFUS LEONHARD, Dr.

- I. Publice *de duodecim tabulis* disseret. d. Merc. h. VI-VII postm.
- II. Privatum 1) *ius pandectarum* docebit quotidie praeter d. Sat. h. IX-XI. 2) *exercitationes pandectarum exegeticas* instituet d. Lun. et Iov. h. postm. h. VI-VII.

b. Doctoris privatim docentis.

ADOLPHUS ARNDT, Dr.

- I. Privatum *ius criminale* tractabit quotidie praeter d. Merc. h. VIII-IX.

III. Scholae Medicorum.

a. Professorum ordinariorum.

LUDOVICUS KRAHMER, Dr., Decanus.

- I. Publice *artem formulas medicas concinnandi* tradet d. Merc. et Sat. h. IX-X.
- II. Privatum *medicinam forensem* docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IX-X.

THEODORUS WEBER, Dr.

- I. Publice *exercitationibus clinicis ambulatoriis* praeerit d. Merc. et Sat. h. XII-I.
- II. Privatum 1) *scholas clinicas* habebit quotidie h. VIII-IX^{1/4}. 2) *scholas policlinicas* habebit quotidie h. def.

ROBERTUS OLSHAUSEN, Dr.

- I. Publice *de operationibus gynaecologicis* disseret, *praecipue de laparotomiis* hor. def.
- II. Privatum 1) *scholas gynaecologicas clinicas* moderabitur quotidie h. IX-X. 2) *operationes obstetricias* docebit phantomate in usum adhibito d. Mart. Merc. Ven. h. VIII-IX.

THEODORUS ACKERMANN, Dr.

- I. Publice *de tumoribus qui sarcomata et carcinomata vocantur* disseret d. Merc. h. VI-VII
- II. Privatum 1) *pathologiam generalem* docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. III-IV. 2) *exercitationes pathologico-histologicas* instituet d. Mart. Merc. Ven. h. IV-VI.
- III. Privatissime peritioribus *laborandi copiam in instituto pathologico* dabit quotidie h. IX-I et h. III-VII.

HERMANNUS WELCKER, Dr.

- I. Publice *situm viscerum* demonstrabit d. Merc. h. def.
- II. Privatum 1) *anatomiae partem secundam, angiologiam et neurologiam*, docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI-XII^{1/2}. 2) *generationem et historiam evolutionis corporis humani* docebit d. Mart. et Ven. h. III-IV.

RICARDUS VOLKMANN, Dr.

- I. Publice *de orthopaedia* disseret d. Sat. h. XII-I.
- II. Privatum 1) *scholas clinicas chirurgicas* habebit quotidie h. X^{1/2}-XII. 2) *operationibus chirurgicis* in cadaveribus humanis instituendis praeerit quotidie h. VI-VIII mat.

IULIUS BERNSTEIN, Dr.

- I. Publice *physicam* in usum medicorum docebit d. Lun. h. IX-X.
- II. Privatum 1) *physiologiae partem processus animales continentem* docebit d. Mart. — Sat. h. IX-X. 2) *exercitationes physiologicas* habebit una cum Dr. Schönlein bis p. hebd. h. IV-VI.
- III. Privatissime et gratis *disquisitiones physiologicas* in laboratorio peritiorum in usum moderabitur quotidie h. VIII-I.

ALFREDUS GRAEFE, Dr.

- I. Publice *de oculorum motus theoria* disseret d. Merc. h. V-VI.
- II. Privatum *exercitationibus clinicis ophthalmiatricis* praeerit d. Lun. et Iov. h. VII-VIII^{3/4}.

EDUARDUS HITZIG, Dr.

- I. Publice *capita selecta morborum cerebri* tradet semel p. hebd. h. def.
- II. Privatum *psychiatriam* docebit et *scholas clinicas psychiatricas* habebit d. Merc. et Sat. h. II¹/₂-IV.

CAROLUS EBERTH, Dr.

- I. Publice *de microorganismis* disseret et quid valeant in corpore humano docebit additis demonstrationibus d. Merc. h. VI-VII.
- II. Privatum 1) *histologiam* docebit d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. X-XI. 2) *exercitationes histologicas* habebit d. Mart. et Iov. h. IV-VI. 3) *exercitationes histologicas* iis, qui iam imbuti sunt scientia histologica, accommodatas instituet h. def.

b. Professorum extraordinariorum.

HERMANNUS SCHWARTZE, Dr.

- I. Publice *exercitationes practicas in morbis aurium dignoscendis* offert d. Merc. h. VI-VII.
- II. Privatum *scholas clinicas otologicas* moderabitur d. Lun. et Iov. h. X-XI.

ERNESTUS KOHLSCHUETTER, Dr.

- I. Publice *de balneotherapie nec non climatothetrapia* disseret d. Lun. et Iov. h. III-IV.
- II. Privatum *exercitationes clinicas propaedeuticas* moderabitur quotidie h. VII-VIII.

ERICUS HARNACK, Dr.

- I. Publice *chemiam physiologicam* tradet d. Merc. et Sat. h. IV-V.
- II. Privatum 1) *disciplinam hygieinicam publicam* docebit d. Mart. et Ven. h. VI-VII. 2) *de elementis chemiae scholas* habebit, *medicinae studiosis accommodatas* d. Lun. h. VI-VII. 3) *de alimentis hominis et nutritione* disseret d. Iov. h. VI-VII.
- III. Privatissime *laborum* in instituto copiam dabit quotidie.

ADOLPHUS SEELIGMUELLER, Dr.

- I. Publice *exercitationes electrodiagnosticas* instituet semel p. hebd. h. def.
- II. Privatum *demonstrationes clinicas morborum systematis nervorum* moderari perget d. Ven. h. V-VII.
- III. Privatissime *cursum neuropathologiae et electrotherapiae* offert h. def.

BERNHARDUS SOLGER, Dr.

- I. Publice *rationem inter functionem organorum eorumque formam et structuram intercedentem* exponet semel p. hebd. h. def.
- II. Privatum *osteologiam et syndesmologiam* docebit d. Iov. Ven. Sat. h. VIII-IX.

RICARDUS POTT, Dr.

- I. Publice *morbos cutis* docebit d. Iov. h. II-III.
- II. Privatum 1) *de vaccinatione* disseret d. Mart. et Ven. h. II-III. 2) *demonstrationes clinicas paediatricas* moderari perget quater p. hebd. h. X-XI.

ALFREDUS GENZMER, Dr.

- I. Publice *de tumoribus* disseret semel p. hebd. h. def.
- II. Privatum *chirurgiam specialem* tractabit quater p. hebd. h. V-VI.

BERNHARDUS KUESSNER, Dr.

- I. Publice *de morbis renum* disseret semel p. heb. h. def.
- II. Privatum 1) *pathologiam et therapiam specialem* tradet. d. Lun. Merc. Ven. h. XII-I. 2) *cursum percussione et auscultationis* diriget d. Mart. Iov. Sat. h. XII-I.

MAXIMILIANUS OBÉRST, Dr.

- I. Publice *artem vulnerum obligandorum* docebit semel p. hebd. h. def.
- II. Privatum *scholis clinicis propaedeuticis* praeerit ter p. hebd. h. def.

c. Doctorum privatim docentium.

LUDOVICUS HOLLAENDER, Dr.

- Privatum *scholas clinicas ad dentium et oris morbos pertinentes* moderabitur quotidie h. VIII-IX.

Digitized by

Original from

AEMILIUS SCHWARZ, Dr.

I. Gratis *de pelvi angusta* disseret d. Lun. h. IV-V.

II. Privatum *morbos mulierum gravidarum, parturientium et puerperarum* tractabit d. Mart. et Ven. h. IV-V.

HUGO HESSLER, Dr.

I. Gratis *otoscopiam et rhinoscopiam* tractabit d. Lun. h. II-III.

II. Privatum selecta *otologiae* capita exercitationibus practicis adhibitis tradet d. Mart. Merc. Iov. Ven. h. II-III.

CAROLUS SCHOENLEIN, Dr.

Privatum *physiologiam organorum nervorum centralium* docebit bis p. hebd. h. def.

PAULUS BUNGE, Dr.

I. Gratis *exercitationes operationum in oculis instituet* bis p. hebd. h. def.

II. Privatum 1) *scholas ophthalmiatricas propaedeuticas* habebit quater p. hebd. h. II-III.
2) *exercitationes ophthalmoscopicas* offert bis p. hebd. h. vesp. VII-IX.

EDMUNDUS LESER, Dr.

I. Gratis *fracturas et luxationes* tractabit semel p. hebd. h. def.

II. Privatum *repetitorium chirurgiae* habebit ter p. hebd. h. def.

IV. Scholae Philosophorum.

a. Professorum ordinariorum.

AUGUSTUS ROSENBERGER, Dr.

Publice 1) *trigonometriam sphaericam*, exemplis idoneis adhibitis docebit d. Mart. et Ven. h. III-IV. 2) *de motu planetarum et cometarum* disseret d. Lun. et Iov. h. III-IV.

FRIDERICUS POTT, Dr.

I. Publice *elementa linguae Sanscritae Boppii* grammatica minore usus docebit d. Merc. et Sat. h. XI-XII.

II. Privatum *grammaticum generalem sive philosophiam linguae* tradet d. Mart. Merc. Sat. h. XII-I.

EDUARDUS ERDMANN, Dr.

I. Publice *introductionem historicam in logicam* dabit d. Lun. et Iov. h. IV-V.

II. Privatum *psychologiam* docebit quinques p. hebd. h. V-VI.

HERMANNUS KNOBLAUCH, Dr.

I. Publice 1) *colloquia de rebus physicis* atque *seminarii exercitationes* moderari perget d. Merc. VI-VIII vesp. 2) *demonstrationibus et exercitationibus in usu instrumentorum* horis commodis vacabit.

II. Privatum *physices secundam partem sive lucis et caloris doctrinam* docebit experimentisque illustrabit quaternis p. hebd. scholis h. IX-X.

IULIUS ZACHER, Dr.

I. Publice carmen cui inscriptum est *der Nibelunge nôt* cursim interpretabitur d. Merc. h. XII-I.

II. Privatum *Taciti Germaniam* interpretabitur ratione habitae antiquitatum Germanicarum d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XII-I.

III. Privatissime et gratis *societatis theodiscaebiparitae* exercitationes moderari perget d. Mart. et Ven. h. II.

Digitized by

Original from

HENRICUS KEIL, Dr., Decanus.

- I. Publice 1) seminarii philologici sodalibus *Ciceronis Brutum* interpretandum proponet d. Lun. h. VIII-IX. 2) in proseminario philologico *scribendi disputandique exercitationes* moderabitur d. Iov. h. VIII-IX.
- II. Privatum 1) *antiquitates scenicas Romanorum* tradet et *Plauti militem gloriosum* interpretabitur quaternis p. hebd. scholis h. XI-XII. 2) *Aeschyli Prometheus* interpretabitur binis p. hebd. scholis h. XI-XII.
- III. Privatissime et gratis *societatem philologicam* moderabitur d. Lun. h. II.

IULIUS KUEHN, Dr.

- I. Publice 1) *pathologiam plantarum* tradet d. Sat. h. IX-X. 2) *exercitationes seminarii scientiae naturalis applicatae* bis p. hebd. moderabitur.
- II. Privatum 1) *agriculturam specialem* adiunctis demonstrationibus practicis docebit quater p. hebd. d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IX-X. 2) *oeconomiam generalem* exponet quater p. hebd. d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI-XII.
- III. Privatissime *exercitationes in laboratorio oeconomico-physiologico* instituet quinquies p. hebd. h. VIII-IV.

RICARDUS GOSCHE, Dr. phil. et Lic. theol.

- I. Publice *de origine linguae et formarum litterariorum* disseret d. Merc. h. VII-VIII.
- II. Privatum 1) *grammaticam arabicam* docebit d. Lun. et Iov. h. IV-V. 2) *elementa linguae turcicae* exponet d. Mart. et Ven. h. IV-V. 3) *historiae seculi decimi septimi litterariae* capita praecipua delineabit d. Merc. et Sat. h. XII-I.

ERNESTUS DUEMMLER, Dr.

- I. Publice *de auctoribus rerum Germanicarum medi aevi* disseret d. Merc. h. VIII-IX.
- II. Privatum *historiam imperii populi Teutonici inde a seculo XII* enarrabit quater p. hebd. h. VIII-IX.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes seminarii historici* moderabitur d. Ven. h. VI-VIII.

RUDOLFUS HAYM, Dr.

- I. Publice *prolegomena ad universum philosophiae studium* docebit d. Merc. h. V-VI.
- II. Privatum *historiam litterarum Germanicarum recentiorum a Gottschedio ad nostram usque aetatem* enarrabit quinis p. hebd. scholis h. VIII-IX.
- III. Privatissime et gratis in societate philosophica *ethicam Spinozae* tractabit d. Iov. h. VI-VIII.

GEORGIUS KRAUS, Dr.

- I. Publice *demonstrationes systematicas in horto* instituet h. II.
- II. Privatum *elementa botanices* docebit sexies p. hebd. h. VII-VIII.
- III. Privatissime 1) *exercitationes phytotomicas*. 2) *seminarium botanicum* moderabitur h. def.

IOHANNES CONRAD, Dr.

- I. Privatum 1) *oeconomiae politicae secundam partem* (Volkswirtschaftspolitik) docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. X-XI. 2) *politicae partem ad populationem pertinentem*, (Bevölkerungspolitik) specialiter *de cura pauperum*, tradet d. Lun. et Iov. h. VIII-IX.
- II. Privatissime et gratis *exercitationes seminarii oeconomico-politici et statistici* moderari perget.

GUSTAVUS DROYSEN, Dr.

- Privatum 1) *historiam aevi nostri* (inde ab a. 1815) enarrabit quaternis p. hebd. scholis h. IV-V. 2) *historiam artis italicae sec. XIII. XIV. XV.* adumbrabit et imagines aere incisas collectionis regiae adhibens illustrabit d. Merc. h. XI-I.
- Privatissime et gratis *exercitationes seminarii historici* moderari perget d. Mart. h. VI-VIII.

Digitized by

Original from

ALFREDUS KIRCHHOFF, Dr.

- I. Publice 1) *de coloniis germanicis* disseret semel p. hebd. h. def. 2) *exercitationes geographicas* moderari perget d. Ven. h. IV-V.
- II. Privatum 1) *Asiam* describet d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VII-VIII mat. 2) *geographiam Germaniae* tradet d. Merc. h. VII-VIII mat.
- III. Privatissime *colloquium de geographia missionem christianam respiciente* habebit semel p. hebd. h. adhuc def.

HERMANNUS GRENACHER, Dr.

- Publice *de protozois* disseret h. def.
 Privatum *zoologiae generalis elementa* tradet quaternis p. hebd. scholis h. VI-VII.

CAROLUS STUMPF, Dr.

- I. Publice *de philosophia nostri saeculi* disseret d. Mart. h. V-VI.
- II. Privatum *logicam et encyclopaediam philosophiae* tradet d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IV-V.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes philosophicas* instituet h. def.

EDUARDUS HILLER, Dr.

- I. Publice in seminario philologico *Aristophanis Thesmophoriazusas* tractabit aliasque *exercitationes* moderabitur d. Merc. et Sat. h. VIII-IX.
- II. Privatum 1) *syntaxin linguae Graecae* explicabit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IX-X. 2) *mythologiae Graecae capita selecta* tractabit d. Merc. et Sat. h. IX-X.

GUILIELMUS DITTENBERGER, Dr.

- I. Publice 1) in seminario regio philologico *scribendi et disputandi exercitationes* moderabitur d. Merc. h. X-XI. 2) in proseminario philologico *Euripidis Medeam* interpretandam proponet d. Sat. h. X-XI.
- II. Privatum *Demosthenis orationem de corona* interpretabitur d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. X-XI.

HERMANNUS SUCHIER, Dr.

- I. Publice 1) *linguam Provincialelem viventem* docebit d. Sat. h. VI-VII. 2) adiutore Doctore Wardenburg *seminarii Romanici exercitationes* moderabitur bis p. hebd.
- II. Privatum *introductionem in philologiam Romanicam* tradet quinquies p. hebd. h. VIII-IX.

CAROLUS A FRITSCH, Dr.

- I. Publice 1) *Germaniae centralis geognosiam* docebit d. Merc. h. VI-VII postm. 2) *excursiones geognosticas* instituet coniunctas cum *exercitationibus seminarii mineralogici* horis et diebus postea indicandis.
- II. Privatum *geologiam* tractabit d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. X-XI.
- III. Privatissime *exercitationes mineralogicas, geologicas, palaeontologicas* moderari perget quinquies p. hebd. h. IX-I.

CAROLUS ELZE, Dr.

- I. Publice *seminarii Anglici exercitationes* moderabitur d. Merc. et Sat. h. IX-X.
- II. Privatum 1) *de Shakespearii vita et operibus* disseret quaternis p. hebd. scholis h. X-XI. 2) *Ioannis Drydeni carmina selecta* interpretabitur d. Merc. et Sat. h. X-XI.

IACOBUS VOLHARD, Dr.

- I. Publice *analysin volumetricam* tractabit d. Lun. h. V-VI.
- II. Privatum *chemiam organicam, chemiae experimentalis partem alteram*, docebit sexies p. hebd. h. VIII-IX.
- III. Privatissime *exercitationes practicas in laboratorio chemico* moderabitur una cum Prof. Doebner d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. IX-XII et II-V.

GEORGIUS CANTOR, Dr.

- I. Publice *capita selecta geometriae sublimioris* tradet d. Merc. h. XI-XII.
- II. Privatum *arithmeticam sublimiorem* tanquam introductionem in theoriam typorum ordinalium docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI-XII.
- III. Privatissime et gratis *scripta quaedam philosophica Leibnizii* interpretabitur d. Merc. et Sat. h. XII-I.

HENRICUS HEYDEMANN, Dr.

- I. Publice *Theocriti carmen II* interpretabitur d. Sat. h. VII-VIII.
- II. Privatum 1) *historiam artium apud Graecos et Romanos* a fine belli Peloponnesiaci usque ad Constantinum Magnum enarrabit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VII-VIII. 2) *monumenta musei archaeologici* explicabit d. Merc. h. VII-VIII.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes archaeologicas* moderari perget d. Sat. h. II-IV.

ALBERTUS WANGERIN, Dr.

- I. Publice *exercitationes seminarii mathematici* moderari perget d. Mart. et Ven. h. IX-X.
- II. Privatum 1) *curvarum duplicis curvaturae atque superficierum curvarum theoriæ calculi differentialis et integralis ope* tractabit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. X-XI. 2) *elementa geometriæ analyticae, cum planitie, tum spatii* exponet d. Merc. et Sat. h. IX-XI.

b. Professorum extraordinariorum.

HUGO EISENHART, Dr.

- I. Publice *de theoria vectigalium* disseret d. Merc. et Sat. h. IV-V.
- II. Privatum *oeconomiam nationalem* docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IV-V.

GUSTAVUS HERTZBERG, Dr.

- I. Publice *historiam docebit ætatis inde a Constantino Magno usque ad Alboinum, quam vocant secula migrationis gentium*, d. Mart. et Ven. h. IX-X.
- II. Privatum *historiam Romanorum* tractabit inde a Iulio Caesare usque ad Constantinum Magnum d. Lun. Mart. Merc. Iov. h. V-VI.

ERNESTUS TASCHENBERG, Dr.

- I. Publice *de insectis lepidopteris* disseret d. Merc. h. XII-I.
- II. Privatum *entomologiam universalem* docebit quaternis scholis h. XII-I.
- III. Privatissime *exercitationes entomologicas* instituet d. Sat. h. XI-I.

CAROLUS FREYTAG, Dr.

- I. Publice *excursiones oeconomicas et demonstrationes practicas* instituet d. Sat. h. III-VI.
- II. Privatum 1) *pecuariam rem specialem* docebit d. Mart. Iov. Ven. h. III-IV, d. Merc. et Sat. h. X-XI, d. Iov. h. XII-I. 2) *doctrinam de rerum rusticarum calculatione* tradet d. Merc. h. III-V.

MAXIMILIANUS MAERCKER, Dr.

- I. Publice *chemiæ agriculturæ capita selecta* docebit d. Merc. h. VI-VII.
- II. Privatum *chemiæ agriculturæ alteram partem* tractabit d. Merc. et Sat. h. XI-I.

IULIUS WELLHAUSEN, Dr.

- I. Publice *scriptores Syriacos cum commilitonibus legere* perget d. Lun. et Iov. h. IV-V.
- II. Privatum 1) *elementa Syriaca* docebit d. Mart. et Ven. h. IV-V. 2) *selecta Corani capita* interpretabitur d. Lun. et Iov. h. V-VI. 3) *librum Danielis* explicabit d. Mart. et Ven. h. V-VI.

ALBERTUS WUEST, Dr.

- I. Publice *colloquia de rebus technicis et excursiones* instituet h. def.
- II. Privatum 1) *scientiæ machinarum et instrumentorum rei rusticæ causa comparatorum capita selecta* tradet d. Mart. et Iov. h. VII-VIII. 2) *geometriam practicam cum exercitationibus metiendi planandique agros* docebit d. Merc. h. III-VI.

ALBERTUS LUDOVICUS EWALD, Dr.

- I. Privatum 1) *Germanorum historiam inde ab anno 1840* tradet d. Merc. et Sat. h. IX-X. 2) *disciplinæ saltuariæ priorem partem* tractabit d. Mart. et Ven. h. XII-I.
- II. Privatissime et gratis *exercitationes historicas* moderabitur d. Iov. h. VI-VIII.

HERMANNUS PUETZ, Dr.

- I. Publice *exercitationes histologicas* habebit d. Lun. h. III-IV.
- II. Privatum *chirurgiam veterinariam una cum demonstrationibus clinicis et respiciens equi speciem* tractabit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII-IX. 2) *de propagatione animalium domesticorum* disseret respiciens auxilia ante, inter et post partum ferenda atque morbos animalium neonatorum d. Merc. et Sat. h. VIII-IX.

GUILIELMUS SCHUM, Dr.

- I. Publice *de architecturae seculorum XV, XVI, XVII monumentis celeberrimis* disseret d. Sat. h. VIII-IX.
- II. Privatum 1) *de constitutionibus populorum et regnorum principalium tam medii quam recentioris aevi* disseret d. Lun. Mart. Iov. Merc. h. IX-X. 2) *latinam et germanicam medii aevi palaeographiam* docebit legendisque eius aetatis codicibus auditores exercebit d. Lun. Mart. Iov. h. III-IV.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes diplomaticas* moderabitur d. Lun. h. VI-VIII.

ANTONIUS OBERBECK Dr.

- I. Publice 1) *de fundamentis meteorologiae recentioris* semel p. hebd. h. def. disseret. 2) *theorium capillaritatis* docebit d. Merc. h. XII-I.
- II. Privatum *theoriam motus fluidorum et soni* exponet d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XII-I.
- III. Privatissime *exercitationes in laboratorio physico* moderari perget h. def.

GUILIELMUS KIRCHNER, Dr.

- I. Publice 1) *demonstrationes in agro experimentorum* moderabitur d. Lun. h. V-VI. 2) *agriculturae historiam* tradet d. Iov. h. VI-VII.
- II. Privatum *de soli cognitione in usum agriculturae cum exercitationibus* disseret d. Mart. Iov. Ven. h. V-VI.
- III. Privatissime *exercitationes in lacte tractando* instituet d. Sat. h. VII-IX.

HUGO GERING, Dr.

- I. Publice *Wernheri olitoris carmen, cui inscribitur, Meier Helmbrecht*, interpretabitur d. Merc. h. VII-VIII.
- II. Privatum *elementa linguae norroenae* tradet et *historiam Gunnlaugi vermilinguis auditoribus* interpretandam proponet d. Mart. et Iov. h. VII-VIII.
- III. Privatissime et gratis *exercitationes goticas* instituet d. Merc. h. III $\frac{1}{2}$ -IV $\frac{1}{2}$.

IOANNES VAIHINGER, Dr.

- I. Publice *scriptores philosophicos cum commilitonibus* legere perget d. Lun. h. VI-VIII.
- II. Privatum 1) *historiam philosophiae universam* quinque p. hebd. scholis enarrabit h. IV-V. 2) *elementa psychologiae* tradet d. Merc. et Iov. h. V-VI.

CHRISTIANUS BARTHOLOMAE, Dr.

- I. Publice *grammaticae Graecae partem priorem „de sonis“* tradet d. Iov. et Sat. h. VII-VIII.
- II. Privatum 1) *exercitationes Sanscritae* moderabitur d. Iov. Ven. Sat. h. VIII-IX. 2) *grammaticam palaeo-Persicam* enarrabit et *inscriptiones palaeo-Persicas* interpretabitur d. Iov. et Sat. h. XII-I.

OTTO LUEDECKE, Dr.

- I. Publice *exercitationes in laboratorio mineralogico* moderabitur d. Merc. h. XI-I.
- II. Privatum 1) *mineralia principalia* tractabit d. Lun. et Iov. h. IX-X. 2) *petrographiam* docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI-XII. 3) *exercitationes mineralogicas* moderari perget d. Mart. h. II-IV.

Digitized by

Original from

OSCARUS DOEBNER, Dr.

- I. Publice *analysin chemicam forensem* exponet d. Ven. h. XI-XII.
- II. Privatim *chemiae pharmaceuticae partem inorganicam* docebit d. Lun. Mart. Merc. Iov. h. XI-XII.
- III. Privatissime *exercitationes analyticas in laboratorio chemico* una cum Prof. Volhard moderabitur quinquies per hebd. h. IX-XII et II-V.

c. Doctorum privatim docentium.

SEBASTIANUS CORNELIUS, Dr.

- I. Gratis *meteorologiam et climatologiam* docebit d. Merc. h. X-XI.
- II. Privatim *capita selecta mechanices et machinarum doctrinae* exponet d. Lun. et Iov. h. IX-X.

DAVID BRAUNS, Dr.

- I. Privatim 1) *pedologiam* tractabit d. Lun. et Iov. h. IV-V. 2) *palaeontologiam* tradet d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII-IX.

OTTO TASCHENBERG, Dr.

- I. Privatim *zoologiam animalium vertebratorum systematicam* docebit d. Lun. Mart. Iov. h. XI-XII.
- II. Privatissime *exercitationes zootomicas tironibus accommodatas* instituet d. Sat. h. IX-XI.

EDUARDUS WILTHEISS, Dr.

- I. Privatim *theoriam integralium definitorum et aequationum differentialium* tradet d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IX-X.
- II. Gratis *mechanicam analyticam* tractare continuabit semel per hebd. h. d.

GEORGIUS BAUMERT, Dr.

- I. Privatim 1) *in chemiae studium* auditores introducet binis per hebd. scholis h. def. 2) *de nutrimentis et necessariis et iucundis disquirendis* disseret bis per hebd. h. def.
- II. Privatissime *chemiae et anorganicae et organicae repetitorium* offert binis per hebd. scholis h. def.

CAROLUS WENCK, Dr.

- I. Privatim *historiam civitatum Germanicarum* enarrabit d. Merc. et Sat. h. mat. VII-VIII.
- II. Privatissime et gratis *exercitationes historicas* moderari perget d. Iov. h. VI-VIII.

RICARDUS LEHMANN, Dr.

Scholas non habebit.

GUIELMUS ZOPF, Dr.

- I. Privatim *cryptogamas cellulares* tractabit d. Lun. et Iov. h. IV-V.
- II. Privatissime *exercitationes plantarum determinandarum* bis p. hebd. h. def. instituet.

KONRADUS BURDACH, Dr.

- I. Privatim *grammaticam historicam linguae Germanicae recentioris aevi* tradet d. Mart. et Ven. h. V-VI.
- II. Privatissime et gratis in societate Germanica *Hartmanni de Ouwe poema* quod inscribitur '*Der arme Heinrich*' tironibus interpretandum proponet d. Ven. h. VI-VII.

KAROLUS UPHUES, Dr.

- I. Privatim 1) *paedagogicam* docebit d. Lun. Mart. Iov. h. V-VI. 2) *historiam religionum* tractabit d. Mart. Ven. Sat. h. mat. VII-VIII.
- II. Privatissime et gratis *exercitationes paedagogicas* instituet h. def.

ROBERTUS FRIEDBERG, Dr.

Privatim *de redditibus publicis (Finanzwissenschaft)* disseret d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. V-VI.

V. Scholae lectorum publicorum.

ROBERTUS FRANZ, Dr., Director musices.

- I. Publice *harmonicen modorumque doctrinam* semel p. hebd. tradet.
- II. Privatim *cursum practicum artis symphonicae* semel p. hebd. instituendum offert.

OTTO REUBKE, artis musicae lector academicus.

- I. Privatim *theoriam artis compositionisque musicae* docebit bis p. hebd. h. def.
- II. Privatissime et gratis *exercitationes societatis academicae cantandi causa institutae* diriget h. def.

CAROLUS AUE, Dr., linguae Anglicae magister academicus.

- I. Privatim 1) *Shakespearii* fabulam quae inscribitur '*The Merchant of Venice*' interpretabitur d. Lun. et Iov. h. XI-XII. 2) *Lessingii*, '*Minna von Barnhelm*' comoediam in Anglicum sermonem vertendam proponet d. Mart. et Ven. h. XI-XII.
- II. Privatissime et gratis *exercitationes in seminario Anglico* instituet d. Lun. et Iov. h. IX-X.

BERNHARDUS WARDENBURG, Dr., linguae Francogallicae magister academicus.

- I. Publice *Molieri* comoediam quae inscribitur '*L'Avare*' interpretandam proponet d. Merc. h. VIII-IX.
- II. Privatim *Schilleri* comoediam quae inscribitur '*der Parasit*' in sermonem francogallicum convertendam proponet d. Merc. et Sat. h. XI-XII.

FRIDERICUS HEYER, Dr., horti culturae lector academicus.

Scholas non habebit.

VI. Artium exercitia.

- I. *Artem rudibus batuendi* profitetur Loebeling.
- II. *Saltandi artem* monstrabit Rocco.
- III. *Artem delineandi atque pingendi, artem delineandi praeparata microscopica* ad usum eorum qui studiis medicinae vel rerum naturalium incumbunt accommodatam h. def. privatim docebit H. Schenck.
- IV. *Artem equitandi* docebit Schreiber.

VII. PUBLICA DOCENDI DISCENDIQUE SUBSIDIA.

- I. *Bibliotheca academica* civibus universitatis patebit d. Merc. et Sat. h. IX-XII et II-IV itemque d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII-I. — *Bibliotheca usui studiosorum litterarum destinata* d. Mart. h. IX-X et d. Ven. h. II-III. — *Bibliotheca seminarii philologici* h. def. — *Bibliotheca Hungarica* d. Merc. h. II-III. — *Bibliotheca iuridica* d. Mart. et Ven. h. II-IV. — *Bibliotheca academiae Leopoldinae Carolinae* d. Lun. et Iov. h. III-VI patebit.
- II. *Apparatus palaeographo-diplomaticus*, cujus inspiciendi copiam faciet Schum d. Satur. h. XI-XII.
- III. *Museum monumentorum artis antiquae* d. Merc. et Sat. h. XI-XII inspiciendi copiam faciet Heydemann.
- IV. *Collectio imaginum aere incisarum*.
- V. *Specula astronomica* patebit praefecto Rosenberger.
- VI. *Museum physicum*. Huic praeest Knoblauch.
- VII. *Ergasterium physicum*. Huic praeest Oberbeck.
- VIII. *Ergasterium chemicum*. Huic praeest Volhard.
- IX. *Hortus botanicus et herbarium academicum*. His praeest Kraus.
- X. *Museum mineralogicum* iis qui studiis mineralogicis iam operam dederunt d. Mart. h. II-IV aperiendum curabit a Fritsch.
- XI. *Museum zoologicum* d. Merc. h. I-III aperiendum curabit Grenacher.
- XII. *Theatrum anatomicum et musea tam anatomicum quam zootomicum*, quibus accedunt *Meckelii collectiones anatomicae*. His praesunt Welcker et Eberth.
- XIII. *Nosocomia clinica* 1) medicum, 2) chirurgicum, 3) obstetricium, 4) ophthalmologicum, 5) otologicum. His praesunt Weber, Voikmann, Olshausen, Graefe, Schwartze.
- XIV. *Institutum pathologicum*. Huic praeest Ackermann.
- XV. *Apparatus pharmacologici* inspiciendi copiam faciet d. Mart. h. IV-VI Harnack.
- XVI. *Museum technologicum*. Huic praeest Knoblauch.
- XVII. *Apparatus oeconomicus*. Huic praeest Kuehn.
- XVIII. *Museum antiquitatum provinciae Saxoniae* civibus universitatis patebit d. Merc. et Sat. h. X-III, d. Lun. et Ven. h. XI-I.

VIII. SEMINARIA.

- I. *Theologicum*. Exercitationibus exegeticis V. T. praeest Schlottmann, exegeticis N. T. Beyschlag, historicis Iacobi, systematicis Koestlin, homileticis Hering, catecheticis Beyschlag, proseminario homiletico Hering.
- II. *Iuridicum*. Hoc Lastig et Brunnenmeister moderabuntur.
- III. *Philologicum*. Huic praesunt Keil, Hiller, Dittenberger.
- IV. *Romanicum*. Huic praeest Suchier.
- V. *Anglicum*. Huic praeest Elze.
- VI. *Historicum*. Huic praesunt Duemmler et Droysen.
- VII. *Mathematicum omniumque disciplinarum physicarum*. Huic praesunt Rosenberger, Knoblauch, Volhard, Grenacher, Kuehn, Kraus, a Fritsch, Cantor, Wangerin.
- VIII. *Physiologicum*. Huic praeest Bernstein.
- IX. *Pharmaceuticum*.
- X. *Oeconomicum*. Huic praeest Kuehn.
- XI. *Oeconomico-politicum*. Huic praeest Conrad.

SCHOLAE HORARUM ORDINE DESCRIPTAE.

HORA.	I. THEOLOGORUM.	II. IURISCONS.	III. MEDICORUM.	IV. PHILOSOPHORUM.
VI-VII.			Volkman operat. chirurg. [6].	
VII-VIII.	Schlottmann hist. Israel [2]. Idem theol. - philos. [3]. Hering theol. pract. [5]. Idem hymn. Chr. histor. [1]. Franke introd. N.T. [5]. Idem hist. can. [1].	Schollmeyer ius. Bor. priv. [5].	Kohlschütter exerc. propaedeut. [6].	Gosche de orig. ling. et form. litter. [1]. Kraus elem. botan. [6]. Kirchhoff Asiam [4]. Idem geogr. German [1]. Heydemann Theocriti carm. II [1]. Idem hist. art. apud Graec. et Rom. [4]. Idem monum. mus. arch. [1]. Wüst scient. mach. et instrum. rei rust. caus. comp. [2]. Gering Wernheri carm. [1]. Idem elem. ling. norroen. [2]. Bartholomae gramm. graec. [2]. Wenck histor. civit. German. [2]. Uphues hist. relig. [3].
VII-IX.			Graefe schol. clinic. ophthalm. [2].	
VIII-IX.	Koestlin dogm. I [5]. Kaehler ethic. [6].	Fitting process. civ. [4]. Idem concurs. cred. [2]. Lastig encyclopaediam iuris [2]. Schollmeyer ius. fam. [1]. Idem hist. iur. Rom. [4]. Arndt ius crimin. [5].	Olshausen operat. obstetr. [3]. Solger osteol. etsyndesm. [3]. Hollaender schol. clinic. odontiat. r. [6].	Keil sem. philol. [1]. Idem prosem. philol. [1]. Duemmler de auctor. rer. Germ. med. aev. [1]. Idem hist. imper. populiue Teuton. [4]. Haym hist. litter. Germ. rec. [5]. Conrad de cur. pauper. [2]. Hiller sem. philol. [2]. Suchier introd. in philol. Roman. [5]. Volhard chem. organ. [6]. Puetz chirurg. veter. [4]. Idem de propag. anim. domest. [2]. Schum de architect. mon. celeb. sec. XV. XVI. XVII. [1]. Bartholomae exerc. sanscrit. [3]. Brauns palaeont. [4]. Wardenburg Moliereis comed. l'Avare [1].
VIII-IX $\frac{1}{2}$.			Weber scholas clinic. cas [6].	
VIII-IV.				Kuehn labor. oec. phys. [5].
IX-X.	Schlottmann psalm. [5]. Kaehler ep. ad Ebr. [4-5]. Idem auctor script. [1].	Fitting institut. [6]. Meier ius publ. [5]. Idem const. imp. [1].	Krahmer art. form. med. concinn. [2]. Idem med. forens. [4]. Olshausen schol. clinic. gynaecol. [6]. Bernstein phys. med. [1]. Idem physiol. proc. anim. [5]. Schwartz schol. clinic. otolog. [2].	Knoblauch phys. p. II [4]. Kuehn pathol. plant. [1]. Idem agric. spec. [4]. Hiller synt. ling. Graec. [4]. Idem mythol. Graec. [2]. Elze sem. Anglic. [2]. Wangerin sem. math. [2]. Hertzberg histor. aet. a Constant. ad Alb. [2]. Ewald German. hist. [2]. Schum de constit. popul. et regnor. [4]. Luedecke miner. princ. [2]. Cornelius cap. sel. mechan. et machin. doct. [2]. Wiltheiss theor. integr. defin. [4]. Aue sem. Anglic. [2].
IX-XI.		Leonhard pand. [5].		Wangerin elem. geom. analyt. [2]. Taschenberg exerc. zoot. [1].

HORA.	I. THEOLOGORUM.	II. IURISCONS.	III. MEDICORUM.	IV. PHILOSOPHORUM.
IX-XII.	Volhard et Doebner exerc. in labor. chem. [5].
IX-I.	Ackermann copia laborandi in instit. pathol. [6]. Bernstein disq. physiol. [6].	a Fritsch exerc. miner. geol. [5]. Taschenberg exerc. entomol. [1].
X-XI.	Koestlin ev. Ioh. [5]. Idem ep. Ioh. [1]. Beyschlag Cor. I [4]. Idem Cor. II [1].	Fitting proc. civ. Rom. [1]. Meier ius gent. [2]. Lastig iur. priv. germ. [5].	Eberth histologia [4]. Pott exerc. clinic. paediatr. [4].	Conrad oecon. polit. [4]. a Fritsch geolog. [5]. Elze Shakesp. vit. et script. [4]. Idem Drydeni carm. select. [2]. Dittenberger sem. philol. [1]. Idem prosem. phil [1]. Idem Demosthenis orat. de coron. [4]. Wangerin curv. dupl. curv. [4]. Freytag pecuar. rem spec. [2]. Cornelius meteor. et climatol. [1].
X-XII.	Volkman schol. clinic. chirurg. [6].
XI-XII.	Iacobi hist. eccl. I [6]. Beyschlag vit. Iesu [4]. Mueller hist. eccl. II [5].	Boretius ius commerc. [4]. Idem ius camb. [1].	Pott elem. ling. Sansc. [2]. Keil antiq. scen. Rom. [4]. Idem Aeschyl. Prometh. [2]. Kühn oecon. gener. [4]. Cantor cap. sel. geom. sublim. [1]. Idem arithm. sublim. [4]. Luedecke petrograph. [4]. Doebner anal. chem. forens. [1]. Idem chem. pharmac. inorganic. [4]. Taschenberg zool. anim. vertebr. syst [3]. Wardenburg Schilleri comoed. Parasit. [2]. Aue Shakespearii the March of Venice [2]. Idem Lessingii Minna v. Barnhelm [2].
XI-XII $\frac{1}{2}$	Welcker anatom. vas. et nerv. [4].
XI-I.	Brunnenmeister exercit. iur. crim. [2].	Droysen hist. art. ital. [1]. Maercker chem. agric. [2]. Luedecke exerc. miner. [1]. Taschenberg exerc. entomol. [1].
XII-I.	Iacobi symbol. [5]. Idem gnost. syst. [1]. Mueller mot. eccles. [1].	Boretius hist. imp. et iuris Germ. [5]. Brunnenmeister proc. crim. [5].	Weber exercit. ambulat. [2]. Volkman orthopaed. [1]. Küssner patholog. et therap. [3]. Idem curs. percuss. [3].	Pott gramm. gen. [3]. Zacher Nibelunge nôt. [1]. Idem Tacit. Germ. [4]. Gosche hist. sec. dec. sept. litter. [2]. Cantor script. philos. Leibnizii [1]. Taschenberg de insect. lepid. [1]. Idem entomol. univ. [4]. Freytag pecuar. rem spec. [1]. Ewald discipl. saltuar. [2]. Oberbeck de fundam. meteor. rec. [1]. Idem theor. capillar. [1]. Idem theor. mot. fluid. et soni [4]. Bartholomae gramm. palaeo-Persic. [2].

Digitized by

Original from

HORA.	I. THEOLOGORUM.	II. IURISCONS.	III. MEDICORUM.	IV. PHILOSOPHORUM.
II-III.	Seeligmueller clin. nerv. [2]. Pott De vaccinat. [2]. Idem morb. cut. [1]. Hessler otoscop. et rhinoscop. [1]. Idem select. otolog. cap. [4]. Bunge schol. ophthalm. propaed. [4].	Zacher societ. theod. [1]. Keil societ. philol. [1]. Kraus demonstr. system. [2].
II-IV.	Hitzig clin. psych. [2].	Heydemann exerc. archaeol. [1].
II-V.	Volhard et Doebner exerc. in labor. chem. [5].
III-IV.	Riehm archaeol. hebr. [4]. Idem geogr. Palaest. [1].	Ackermann anat. pathol. gener. [4]. Welcker gener. et evol. corp. hum. [2]. Kohlschuetter balneo therap. [2].	Rosenberger trigon. sphaeric. [2]. Idem mot. planet. et comet. [2]. Freytag pecuar. rem. spec. [3]. Pütz exerc. histol. [1]. Schum latin. et german. med. aev. palaeogr. [3].
III $\frac{1}{2}$ -IV $\frac{1}{2}$	Gering exerc. gotic. [1].
III-V.	Freytag doct. de rer. rust. calc. [1].
III-VI.	Freytag excurs. oecon. et demonstr. [1]. Wüst geometr. pract. [1].
III-VII.	Ackermann cop. labor. in inst. path. [6].
IV-V.	Riehm Iob. [5]. Hering paedagog. [2].	Schollmeyer exerc. iur. Rom. pract. [2].	Harnack chem physiol. [2]. Schwarz morb. mul. grav. [2]. Idem pelv. ang. [1].	Erdmann introd. hist. in log. [2]. Gosche gramm. arab. [2]. Idem elem. ling. turc. [2]. Droysen histor. aev. nostr. [4]. Kirchhoff exercit. geogr. [1]. Stumpf logic. et encycl. philos. [3]. Eisenhart de theor. vectigal. [1]. Idem oecon. nation. [4]. Wellhausen script. Syr. [2]. Idem elem. Syr. [2]. Vaihinger hist. philos. univ. [5]. Brauns pedol. [2]. Zopf cryptog. cell. [2].
V-VI.	Lastig exerc. iur. civ. Boruss. [1].	Ackermann exercit. pathol. - histologicas [3]. Bernstein exercit. physiologicas [2]. Eberth exerc. histolog. [2]. Schwartz exercit. otolog. [2].	Wellhausen sel. Coran. cap. [2]. Idem libr. Daniel. [2].
V-VI.	Graefe mot. ocul. [1]. Seeligmueller morb. nerv. [1]. Genzmer chir. spec. [4].	Erdmann psychol. [5]. Haym proleg. ad univ. philos. [1]. Stumpf philos. nostr. saec. [1]. Volhard anal. volumetric. [1]. Hertzberg hist. Roman. [4]. Kirchner demonstr. in agr. experim. [1]. Idem de sol. cognit. in usum agric. [3]. Vaihinger paedag. [3]. Burdach gramm. hist. ling. germ. rec. [2]. Uphues paedag. [3]. Friedberg de re dit. publ. [4].

HORA.	I. THEOLOGORUM	II IURISCONS.	III. MEDICORUM.	IV. PHILOSOPHORUM.
V-VII.			Seeligmueller dem. clin. morb. nerv. [1].	
VI-VII.		Leonhard exercit. exeget. [2]. Idem de XII. tabb. [1].	Ackermann de tum. [1]. Eberth micro-org. [1]. Schwartz morb. aur. diagnosc. [1]. Harnack hygiein. [2]. Idem element. chem. [1]. Idem aliment. hom. [1].	Grenacher zool. gen. elem. [4]. Suchier ling. Provinc. viv. [1]. a Fritsch Germ. centr. geogn. [1]. Maercker chem. agric. sel. cap. [1]. Kirchner agricult. histor. [1]. Burdach soc. German. [1].
VI-VIII.	Riehm societ. V. T. [1]. Kaehler societ. N. T. [1].			Knoblauch colloq. de reb. phys. [1]. Dümmeler semin. histor. [1]. Haym ethic. Spinoz [1]. Droysen sem. histor. [1]. Ewald exerc. hist. [1]. Schum exerc. diplom. [1]. Vaihinger script. philos. [1]. Wenck exerc. histor. [1].
VII-IX.			Bunge exercit. ophthalmoscop. [2].	

HORIS DEFINIENDIS.

SCHOLAE THEOLOGORUM.	SCHOLAE IURISCONSULTORUM	SCHOLAE MEDICORUM.	SCHOLAE PHILOSOPHORUM.
Schlottmann epigr. semit. Franke exercit. exeget. N. T.		Weber schol. policlin [6]. Olshausen operat. gynaec. [1]. Welcker sit. visc. [1]. Hitzig morb. cerebr. [1]. Seeligmueller curs. elect. oth. [1]. Idem exerc. electrodiagn [1]. Eberth exerc. histol. Kuessner moro. ren. [1]. Oberst art. vuln. oblig. [1]. Solger capit. select. [1]. Oberst chir. clin. prop. [3]. Genzmer de tumor. [1]. Schoenlein physiol. org. nerv. [2]. Bunge exercit. ophthalm. [2]. Leser fract. et lux. [1]. Idem repetit. chir. [3].	Knoblauch usum instrum. comp. [3]. Kuehn sem. scient. natur. [2]. Kraus exerc. phytotom. Idem sem. botan. Conrad semin. oecon. polit. et stat. Kirchhoff colloq. de geogr. mission. [1]. Grenacher de Protoz. Stumpf exerc. philos. Suchier sem. Roman. [2]. a Fritsch excurs. geogn. Wuest colloq. de reb. techn. et excurs. Oberbeck exerc. in labor. diplom. [1]. Wiltheiss mechan. analyt. [1]. Baumert chem. stud. [2]. Idem de nutrim. et necess. et iucund. disquir. [2]. Idem repetitor. chem. [2]. Zopf exerc. plantar. determ. [2]. Uphues exercit. paedag.

Index domorum, in quibus habitandi copia a civibus huius urbis facta est communitonibus, cum pretiis habitationum apud actuarium universitatis O. Nitzsch in aedibus administrationis rerum destinatis inspicere potest.

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN